

UČITELJSKI LIST

GLASILO „ZVEZE SLOVANSKIH UČITELJSKIH DRUŠTEV V TRSTU“.

Izhaja 1., 10. in 20. vsakega meseca. — Uredništvo in upravništvo v Trstu (15), Via Udine 35, III. — Hrvatski dopisi naj se pošiljajo na naslov: Vinko Šepić, nadučitelj u Buzetu. — Izdaja „Zveza slovanskih učiteljskih društev v Trstu“, za uredništvo odgovoren Silvester Perlot. — List je za člane izdajateljice brezplačen, naročnina za nečlane Lir 24.— Tekoči poštni račun. — Tiska Tiskarna Edinost v Trstu.

Št. 32

V Trstu, dne 1. decembra 1923.

Leto IV.

Pravni položaj učiteljsstva osnovnih šol

Novi zakon, ki določa pravni položaj učiteljstva, je sledeči:

Cl. 1. — Vsa imenovanja učiteljstva v osnovnih šolah se izvrše po izidu konkurza za naslove in izkušnje.

Teža pravila ni mogoče utesnjevati izvzemši slučaje, ko ni mogoče imenovati učiteljev vsled nedostajanja razpisne razvrstilne liste (per mancanza di graduatoria di concorso).

Vsako imenovanje brez razpisa je le začasno in ne sme trajati delj kot eno šolsko leto, za katero je bilo treba ukreniti na izjemem način; ob koncu tega je učitelj dejansko odslovljen, ne da bi se o tem šele sklepalo oziroma odslovilo s posebnim odlokom.

Cl. 2. — Razpis za imenovanja učiteljstva se razglasi vsaki dve leti in sicer ne pozneje kot aprila. Objavi ga kr. studijski proveditor ali občine, za šole, ki jih upravljajo.

Če bi občine v določenem mesecu ničesar ne razpisale, izvrši kr. proveditor razpis tekom maja.

Razpis se razglasi za mesta izrednih učiteljev na deških, dekliških ali mešanih šolah. Občine, ki so si pridržale upravo šol ter se poslužujejo pravic čl. 24., razpisujejo mesta za nadštevilne učitelje.

Za pripust h konkurzom morajo prosilci plačati takso, kakor jo določa priložena tabela.

Rok za predložitev prošnje in običajnih listin poteče 31. maja. V slučajih, da je razpis zakasnel, se rok ne sme določiti na manj kot 30 dni po razglasu.

Do 31. julija se morajo na vsak način predložiti usposobljenostna diploma in druga spričevala za presojanje prosilca.

Službena spričevala so podvržena pristojbinam, določenim v priloženi tabeli.

Cl. 3. — Konkurz se vrši ali v mestu, kjer je šolski proveditor ali v občini, ki je razglasila konkurz. Vendar more kr. proveditor, upoštevajoč število in bivališča priglašanih, odrediti, da se pismene izkušnje vrše tudi v drugih večjih pokrajinskih mestih, ki spadajo v področje kr. proveditorata, pod pogoji in z jamstvi, določenimi s predpisi.

Cl. 4. — Občine lahko pooblastijo kr. proveditorat, da objavi razglase in izvrši natečaje za šole, ki jih upravljajo one.

V tem slučaju, kakor tudi z ozirom na člen 3 se presojuje natečaji za občinske šole po isti komisiji, ki velja za šole, odvisne od proveditorata, ako ne sestavi ta, upoštevaje število in lego poclašujočih občin, posebnih komisij za poedine občine ali za njih skupine. Potem se konkurzi vrše v krajih, določenih po kr. proveditoratu.

Stroški za obdržanje teh natečajev se razdele med občine po številu tekmovalcev.

Cl. 5. — Izkušnje natečaja obstoje:

a) iz pismene pedagoške naloge;

b) iz ustne izkušnje.

K ustni izkušnji se pripuste le oni kandidati, ki so pismeno uspeli.

Uspeh se bo presojal le pri tistih, ki prestanejo ustno izkušnjo. Posebe se bo upoštevalo vojaško službovanje v bojnih oddelkih.

Predpisi določajo predmete ustnih izkušenj, najmanjše število glasov za pismene in ustne izkušnje, norme za presojanje uspehov kakor tudi vse, kar je v zvezi z izvršitvijo natečajev.

Cl. 6. — K natečajem se ne pripuste:

a) osebe, ki niso zakonito usposobljene za učiteljski poklic in brez npravstvenega spričevala, ki ga izda župan ali župani občin, v katerih je bival kandidat dve zadnji leti pred razglasenjem konkurza. O tem spričevalu je treba povedati, čemu se rabi; tudi je treba zaslišati mnenje občinskega odbora;

b) mladeniči in mladenke, ki še niso dovršili osemnajstega oz. sedemnajstega leta ali ga ne dovrše do 31. decembra, leta, v katerem se je razglasil natečaj;

c) oni, ki so ob razglasu natečaja dovršili 35 let. Ta odredba ne velja za prosilce, ki so se že šteli med osobe, odvisno od države, občin ali šolskih uprav ali pa ki so dosegli v prejšnjih učiteljskih natečajih skupen uspeh enak ali enakovreden 105 na 150 točk;

d) oni, ki so bili odpuščeni iz službe radi učne nesposobnosti, povzročene po bolezni, izvzemši ako dokažejo s posebnim zdravniškim spričevalom, da je vzrok ponehal;

e) oni, ki jim je začasno prepovedano poučevati;

f) oni, ki so bili obsojeni v zapor ne manj kot tri mesece ali na kazen za prestopki proti dobrim običajem in redu v rodbini.

Cl. 7. — Presojevalna komisija je imenovana praviloma od kr. proveditorja ali občinskega odbora ne po 30. juniju.

Cl. 8. — Razvrstilne liste natečaja (graduatorie) odobri kr. proveditor, zaslišaje šolski svet.

Pri odobritvi bo kr. proveditor uradno popravil razvrstilne liste, posebno, če so mu prišli ugovori.

Razvrstilne liste so veljavne za dve leti za vsa mesta, ki so prosta od 1. avg., ko se je konkurz objavil, do 31. julija onega leta, ko razvrstitve nimajo več veljave.

Z razvrstilnimi listami se morajo pokriti vsa mesta, tudi ona, ki so izpraznjena od 1. avgusta tistega leta, v katerem se je razpis razglasil do 31. julija, ko preneha veljavnost razvrstitve.

Z istimi razvrstitvami se morajo pokriti tudi mesta, izpraznjena pred 1. avgustom, če se niso izpopolnila že potom razvrstitve prejšnjega natečaja.

Če se z natečajno razvrstitvijo ne morejo pokriti vsa mesta, se bo poskrbelo v oblikah in pod po-

goji, ki jih predpisuje pravilnik, imenuje konkurentne iz razpisnih list drugih proveditoratov, če so prosili za mesta.

Cl. 9. — Vojnim pohablencem, za katere je po veljavnih odredbah predpisan obvezni sprejem v javne službe, se prepusti, ako so uspeli kot tekmovalci v učiteljskih natečajih, poleg mest, ki jim pritičejo praviloma že po njih klasifikaciji v razvrstilni listi, še desetina vseh mest, ki se bodo morala pokriti za dobo pravomočnosti razvrstilnih list. Vsled tega bo komisija, ko je razvrstilna lista sestavljena po uspehih, postavila na 10., 20., 30. mesto itd. liste, prvega vojnega pohabljenca, ki ima neposredno nižje število doseženih točk pri izkušnji kakor kandidat, ki je določen v izvorni razvrstilni listi na 10., 20., 30. mesto itd., a dobi mesto takoj za vojnim pohablencem.

Ako je že v prvotni listi postavljen na imenovana mesta kak vojni pohabljenec, se na onem mestu ne bo nič več spreminjalo.

Cl. 10. — Imenovanje učiteljev na šole, ki jih upravlja kr. proveditorat, in njih nastavitve na poedine kraje izvrši kr. učni proveditor po redu razvrstilnih tabel natečaja in upoštevajoč potrebe šole in navedbe učiteljev samih, tekmo druge polovice septembra, kakor določajo predpisi. §

Učitelji občin, ki same upravljajo šole, so izvoljeni v istem roku od občinskih svetov, ki izvrše imenovanja po redu uspehov razvrstilne liste. Ta imenovanja pa niso izvršljiva brez odobrenjem kr. proveditorja, ki neposredno imenuje učiteljstvo, če ni občina imenovala pravočasno.

Če se imenovanje tekom leta izvrši, je odkazanje mesta le začasno. Definitivno premeščenje nastopi šele po izvršenih premeštitvah.

Učitelji so torej vpisani v imenike po predpisih naslednjega člena.

Cl. 11. — Imeniki učiteljev, zavisnih od kr. proveditorata, se dele v tri vrste: moške, ženske in mešane. Iz ene v drugo kategorijo ni mogoč prehod vsled premeščenja. Vendar je dovoljen učiteljem mešanih šol prehod v imenik moških in učiteljicam iz mešanih imenikov v ženske.

Vsaka kategorija imenikov je razdeljena na dve stopnji: redni in izredni učitelji (ordinari — definitivni, straordinari — provizorični.) Prvi imenik je razdeljen v razrede po odmeri plače.

Imeniki se morajo objaviti do 15. septembra.

Sestavljen se bo posebe, po predpisih, še častni imenik, ki ne bo obsegal več ko eno desetino rednih učiteljev.

Predstojeci predpisi se nanašajo na občine, ki neposredno upravljajo šole; občine pa, upoštevajoč na vsak način predpise pod členom 3. in 4., imajo oblast, s posebnimi predpisi na drugačen način urediti učiteljsko napredovanje, ako nakazujejo učiteljstvu začetne plače in poviške vsaj nad eno desetino zakonitih.

Cl. 12. — Imenovanje provizoričnih (izrednih) učiteljev velja za tri poskusna leta. Po dovršeni triletni poskusni dobi postane učitelj definitiven, če ni bil iz didaktičnih razlogov predčasno odpuščen. Sklep o odpustitvi se mora učitelju naznaniti potom sodišča.

Odpustitev učiteljev samoupravnih občin mora biti odobrena od kr. proveditorja in sklep o odslovljivosti mora imeti utemeljitev, sicer ni veljaven.

V vseh slučajih, dokler ni definitivne odločitve morebitnega rekursa proti odpustitvi od strani učitelja, ki je vložil priziv na višjo oblast, ali pa ni pre-

tekel rok za njegovo predložitev, se more oddati ono mesto le začasno (provizorično).

Cl. 13. — Kr. proveditor in občina lahko vsak čas z utemeljenim sklepom odstavita učitelja od pouka radi didaktične nesposobnosti, ki je nastopila radi bolezni, ali radi nezadostne didaktične sposobnosti. Ugotovljene po informacijah nadzorstvene ali vodstvene oblasti tekom zadnjih treh let.

Cl. 14. — Učitelji, ki so odvisni od kr. proveditorata, se morejo premestiti na lastno zahtevo od ene k drugi šolski upravi s soglasjem kr. proveditorja, od katerega so odvisni.

Cl. 15. — Po predstojem členu premeščeni učitelj ne izgubi pridobljenih pravic, če službuje tudi še le tri poskusna leta. Ako ne nasprotujejo službene zahteve, se sprejme prošnja učitelja, ki želi biti premeščen v rojstni kraj, v kraj, kjer biva rodina ali vsaj v bližino, če ne prosijo na isto mesto tudi drugi učitelji. V tem slučaju velja 17. člen.

S takimi premeščitvami se more zasesti petina vseh mest, prostih 31. julija.

Cl. 16. — Učitelji se lahko premeščajo iz ene v drugo občino istega proveditorjata na prošnjo, ki je upravičena iz osebnih, rodbinskih ali službenih razlogov; zato jih je navesti. V tem slučaju, če se premešitev izvrši tekom leta, je odkazano mesto le provizorično; definitivna namestitev se izvrši še le v normalnem roku za premeščenja.

Učitelji šolskih uprav se na lastno prošnjo lahko premeste na prazna mesta občin, ki same upravljajo šole, ako le soglašata občina, kamor želi biti premeščen, in kr. proveditorat, od katerega so odvisni.

Cl. 17. — Kadar prosi za isto mesto več učiteljev iste ali različnih uprav, se bo kr. proveditor oziral pri premeštitvi na sledeči red prednosti:

- rodbinski razlogi;
- zdravstveni razlogi;
- želja za premešitev v rojstni kraj;
- službena starost in službene zmožnosti.

Neodvisno od predpisov prejšnjega člena bo kr. proveditor dal prednost učitelju, ki ga je treba premestiti radi ukinjenja ali skrčenja one šole, kjer poučuje, vsled njene majhne koristi (a causa di scarso rendimento), če ni to njegova krivda.

Kot upravičen rodbinski razlog se smatra tudi prošnja za premešitev, če jo predloži učitelj, ki spada k verskim združenjem ali občinam, na mesto, kjer razvija versko združenje ali občina hvalevredno delo na polju šolske pomoči ali dobrodelnosti vobče.

Podrobne norme za izvajanje tega člena bodo razvidne iz posebnih predpisov.

Cl. 18. — Učitelji osnovnih občinskih šol praviloma ne morejo biti premeščeni iz ene šole v drugo, če se ta nahaja v drugem posloplju iste občine, ako niso sami vprašali ali niso s premeščenjem zadovoljni.

Vendar se lahko izvrše premešitve iz ene občinske šole v drugo uradno, ako je to sklenil občinski zastop v absolutno večino glasov, le iz posebe navedenih službenih razlogov, ki se morajo prizadetim naznaniti.

Sklepe o uradnem premeščenju mora odobriti kr. proveditorjat.

Učitelji samoupravnih občin se lahko prelozijo, s soglasjem občine in kr. proveditorja, v imenike šolske uprave. Vpišejo se v razred, ki odgovarja dovršenemu službovanju.

Cl. 19. — Predno se premešča, mora kr. proveditor objaviti imenik praznih mest, všteti provi-

zoična v smislu zadnjega odstavka prvega člena in čl. 16, odstavek prvi. Praviloma se ne premeščajo učitelji, ki niso izvršili vsaj dveh let na istem mestu.

Izvemši premeščenja iz službenih razlogov, se morajo vse premostitve, ki jih predvidjajo prejšnji členi, skleniti in naznaniti prizadetim tekom avgusta, predno so se imenovali novi učitelji.

Cl. 20. — Iz enega v drugi razred se učitelji, odvisni od kr. proveditorjata, prelagajo po starosti, če niso kaznovani.

Premeščenje lahko zakasni za 1 leto radi majhnih uspehov, radi graje vrednega moralnega obnašanja ali pa radi prestanih kazni.

Sklep kr. proveditorjata o zakasnitvi napredovanja se izvrši po zaslubi šolskega sveta in je končno veljaven.

Predstojeci predpisi se uporabljajo tudi v občinah, ki šolo neposredno upravljajo, a nimajo lastnih predpisov.

Cl. 21. — Učitelji osnovnih šol lahko dobe, iz upravičenih razlogov, redne dopuste ne nad 15 dni vsako šolsko leto.

Dopust je dovoljen od ravnatelja ali župana, ako ne preseže 10 dni; za daljše dopuste poskrbi nadzornik ali občinski zastop, ako gre za učitelje imenikov kr. proveditorjata ali samoupravnih občin.

Po preteku 15. dni učitelj lahko prosi za podaljšanje (aspettativa) iz upravičenih rodbinskih razlogov.

Podaljšanje dovoli kr. proveditor ali občinski zastop. Ne sme trajati nad eno leto. V tem času učitelj ne dobiva plače. Tudi se mu ta doba ne šteje v službena leta.

Cl. 22. — Iz zdravstvenih razlogov more dobiti učitelj dopust do dveh mesecev vsako šolsko leto.

Če se njegova odsotnost od pouka podaljša nad 10 dni, mora učitelj predložiti zdravniško spričevalo.

Med odsotnostjo iz zdravstvenih razlogov ima učitelj pravico do vse plače.

Če učitelj po dveh mesecih ne nastopi pouka, se mu dopust iz zdravstvenih razlogov podaljša. Podaljšanje ne traja nad dve leti; konča prej, če preneha vzrok (bolezen).

Med podaljšanjem ima učitelj pravico do polovične plače.

Tekom odsotnosti učitelja se šolska oblast lahko vsak čas prepriča o boleznih potom uradnega preiskanja.

Izvemši slučaje nemožnosti se učitelj ne sme odstraniti s šole predno ni dobil dopusta ali podaljšanja.

Dopust dovoli ravnatelj ali župan do 10. dni. Za daljše dopuste odreja nadzornik ali občina, kakor so učitelji uvrščeni v imenik kr. proveditorjata ali občine.

Tudi podaljšanja dovoljuje kr. proveditor ali občinski zastop.

Cl. 23. — V svrhu nadaljevanja pouka v slučaju odsotnosti učitelja radi dopusta ali podaljšanja se poskrbi z namestniki, ki jih imenuje ravnatelj, ako odsotnost ne presega 10 dni, sicer pa nadzornik.

Namestniki za odsotnost nad 10 dni se izberejo v imenikih, sestavljenih za šolsko okrožje, izmed tistih, ki predložijo nadzorniku prošnjo tekom septembra in ki bivajo v eni občini šolskega okrožja. Prošnje se vpišejo po vrsti dohoda, s prednostjo onim osebam, ki dokažejo, da so vpisane v še veljavne natečajne liste.

Cl. 24. — Samoupravne občine poskrbe za nadomestitve na isti način kakor je navedeno v prejšnjem členu. Smejo pa skrbeti za namestnike s

posebno skupino nadštevilnih učiteljev, ki se lahko porabijo tudi za druga šolska dela in morajo biti imenovani potom razpisov po določbi 1. čl. tega odloka.

Cl. 25. — Suplenti so plačani po razmerju izvršene službe, v desetinah plače izrednim učiteljem, odbivši stanovanjsko odškodnino.

Na isti način se plačajo začasni učitelji (za silo).

Cl. 26. — Proti učiteljem, krivim trajne zanikernosti, prekoračenja dolžnosti, ki so jim naložene po zakonu in šolskih predpisih, vsled česar zelo trpi njih ugled in njih nrvnost kot državljanov ali učiteljev, ali če so med učenci razvijali propagando načel proti moralnemu redu ali proti ustanovam države, se morejo, primerno teži krivde, izreči naslednje kazni:

1. graja, ki obstoji iz objave pregreška;

2. suspendiranje plače do 10 dni;

3. suspendiranje od službe, ki obstoji iz prepovedi, da bi učitelj vršil svoje delo v šoli, kateri je prideljen; ne more trajati nad tri mesece. Za čas trajanja odvzame učitelju pravico do plače; poleg tega se ta čas ne šteje v službena leta;

4. odslovitve, s katero je združena izguba vseh pravic, izvirajočih iz imenovanja;

5. prepoved poučevanja, kar ima za posledico, poleg odslovitve, tudi izgubo vseh pravic in ugodnosti, izvirajočih iz učiteljske diplome, je lahko začasna ali stalna: če je začasna, ne traja manj ko tri mesece.

V slučajih malih pregreškov morejo ravnatelj ali župan, kakor gre za občinske ali učitelje šolske uprave, ali tudi vsaka druga višja šolska oblast, pisмено opominjati učiteljstvo, naj se več ne pregreši. Ta opomin se ne beleži v službeno stanje učitelja.

V slučajih kazni za samovoljne zamude se učitelj, neglede na kazen samo, prisili plačati stroške za suplenta in eventuelno tudi za uradno preiskavanje.

Cl. 27. — Disciplinarne kazni, navedene v prejšnjem členu, izvemši 1. in 2., se izvedejo, po razsodišču, sestavljenem po disciplinarnem svetu, na način in s formalnostmi, ki jih določajo predpisi.

Odstop obdolženca, četudi sprejet, ne ovira in ne prekine postopanja proti njemu za dejanja, ki imajo lahko kot posledico uporabo kazni odslovitve ali prepovedi poučevanja.

Cl. 28. — V nujnem slučaju moreta kr. proveditor ali župan (kakor se tiče učiteljstva šolske uprave ali občine) suspendirati od vršenja službe onega učitelja, ki ne bi mogel brez težkih neprijetnosti nadaljevati pouka, ali če je iz vzrokov, ki jih je obdolžen, nastala priložnost za spotiko (sramoto) ali nered v občini.

Cl. 29. — Ukrepi šolske oblasti, ki se tičejo provizoričnih imenovanj, nadomestitev, dopustov in podaljšanj, uvrstitve v razrede in odaja službenih spričeval učiteljstvu osnovnih šol so definitivni.

Proti vsakemu drugemu ukrepu iste šolske oblasti, zadevajoč pravni in gospodarski položaj učiteljstva je dopuščjen, v teku tridesetih dni, priziv na naučno ministerstvo.

Prizive proti uradnim premostitvam, odpustom, odstavitvam (dispense) od službe, proti izgubi mesta in proti prepovedi mora rešiti ministerstvo po zaslišanju mnenja kompetentne prizivne komisije.

Proti disciplinarnim ukrepom, ki imajo drugo kazen kakor odpust ali prepoved (interdizione) ni dovoljen priziv, izvemši edini vzrok prelomitve zakona, nepristojnosti ali nasilstva oblasti.

Ministerstvu je prepuščeno, da se izjavi, jeli so sprejemljivi ali dopustni prizivi, ki so predloženi izven roka ali brez ozira na predpisane oblike.

Neodvisno od predložitve prizivov more ministerstvo vsak čas, uradno ali po naznanilu, razveljaviti v težkih slučajih ukrepe lokalne šolske oblasti, protivne zakonom ali predpisom.

Cl. 30. — Rok za vložitev priziva poteče, za osebe in oblasti neposredno prizadete, od dneva uradnega naznanila, ki so ga prejele v obliki,

določeni od šolske oblasti; v vseh drugih slučajih, od dneva javnega razgлася, ki se izvrši iz zpostavljenjem odloka za 14 dni v šolskem uradu na razpolago prizadetim ali potom istočasnega objavljenja na uradni deski (albo d'ufficio).

Priziv se mora predložiti kr. proveditorju ter bo razpoložen in objavljen kakor predpisuje prejšnji odstavek za razglas sklepov.

Prizivi, ki pridejo naravnost na ministerstvo, se ne bodo upoštevali. (Dalje.)

O modernih slikah

Na občnem zborovanju tržaškega učiteljskega društva se je konstatiralo: «Slike v «Novem Rodu» so hipermoderne, nerazumljive in slabe, ter niso mladini všeč.»

Mi, izobraženi Slovenci, smo narod kratkih besed in še krajših, energičnih sodb. Kar se ne da opredeliti v čas naše mature, je hipermoderno, kar znači — za nič!

In ni čudal! Kako naj razumemo nove smeri, ako je šel razvoj naše umetnosti svojo pot brez našega sodelovanja? Na naših stenah vise slabe reprodukcije velikih dimenzij in bahatih okvirjev, kupljenih od nemških tvrdk po židovskih agentih; ali povečane fotografske slike naročene v Gradcu ali na Dunaju, slike, ki jim pravimo portreti. V takih okoliščinah nam je težko razumeti celo naše impresioniste: Šubica, Franketa, Groharja, Jamo, Sternena, Jakopiča (o katerem pravi Izidor Cankar, da mu je bila «bistveno v sliki le misel» in pri katerem vsled tega izgublja barva svoje zgolj objektivno funkcijo in postaja subjektivno, simbolično sredstvo) ter Frana Tratnika, predglasnika novega razdobja v slikarski umetnosti: ekspresionizma!

Reprodukcije, ki krasijo naša stanovanja, so nam ustvarila okus, da iščemo povsod in vedno le fotografske posnetke narave, obrazov in življenja. In zato nam je bil umetnik-slikar človek, ki nima službe, in skoroda potrebno zlo, za katerega naj bi se menil kdorkoli, samo mi ne. Pač, tudi podpore smo dali, ali dali nismo zato, da bi obogatili duševno kulturo lastnega naroda in tedaj tudi svojo lastno, ampak dali smo človeku-revežu, ki se nam je v srce zasmilil. A kljub vsemu: prav je, da sodimo, a prav ni, da negiramo umetniku umetniško stremenje in da odrekamo umetniku najelementarnejšo risarsko zmožnost, ako nam skuša ilustrirati na platno svoje misli na način, ki nam je težko razumljiv.

Je pač tako: Vsak umetnik hoče dati izraza svojemu umetniškemu hotenju na način, o katerem je uverjen, da je najboljši. Medtem ko bo impresionist naslikal mesto kakor pokrajino z ravnimi hišami, s cvetočimi drevesi ob široki reki, z ulicami, po katerih hodijo ljudje itd., bo naslikal ekspresionist isto mesto tako, da bo vteležen v sliki tudi dirjajoči tempo dela, ter ves zavrstno skrivnostni miljé modernega mesta. Zato vidimo hiše, ki vise, hišne ogle, kakor odbite od ramen ljudi, ki se jim mudi; dvorišča, ki so kakor rovi, okna, ki gledajo na ulico kakor mrliške oči.

Impresionist ljubi nežno razblinjenost, išče in najde odmev sveta, (takega kot je) v lastni duši; ekspresionist pa je nasilen, patetičen; njegovih kontrasti vpijejo, njegovo veselje istotaško pretirano vriska, kakor pretirano obupava njegova žalost; je brutalen, je skrajno mističen in njegova

preprostost je elementarna; obrazi njegovih portretov niso fotografsko podobni originalu, kajti človek ni obraz, ampak duša, ki živi s človekom. Torej ni tehnika, ki diferencira dvoje smeri, ampak je štil, je izraz. Reči pa smemo, da ta izraz še ni dosežen, da je še dolga pot do cilja.

A nekaj pa je gotovo: V zgodovini ni šla še nikoli umetnost v svojem razvoju nazaj; vsak velik nov izraz je našel trdna tla pod nogami, tem trdnejša čim večji je bil kontrast med novim hotenjem in predidocim izražanjem. Renesanca je obsodila gotiko, klasicizem je zaničeval rokoko-umetnost in ekspresionizem obsoja in zaničuje impresionizem.

In sedaj k slikam v «Novem Rodu»- Pred nami je pot, ki pelje mimo gričev v šolo, ob poti je zemlja, je znamenje, je drevo, na poti je žena, od vsega hudega izmučenega in izpitega obraza, ali kratko: grdega, spačenega obraza, za roko vodi otroka, ki mu z obraza seva gnev in strah pred šolo, ali kratko: tudi grdo spačenega obraza, in v dalji je šola. Vse to vidi vsak, kaj torej manjka, v čem je ta slika nerazumljiva?

Ali: mesto v temi (bolno mesto) in mesto v solncu (zdravo mesto). Kaj je nerazumljivega? Hiše so, ulice so tudi, še celo svetilka gor! Hiše ne stoji ravno, svetilka bo padla? Torej prav: ni simetrično, se preveč približuje tehniki otroške roke — ali vendar je! in ni res, da ni!

Take naj ne bodo ilustracije? Kakšne naj bodo? Ali ni škoda klišejev in tiska, če nam ilustracija pove še enkrat vsebno kakega spisa?

Priznanemu slovenskemu umetniku, ki sem mu navedel na kratko vsebino neke daljše Levstikove povesti, da jo ilustrira, mi piše:

— — — «samo to Vam moram povedati, da ta način nikakor ne odgovarja mojemu pojmovanju ilustriranja. Meni je najvažnejše v ilustraciji «štimmunga», ki jo ima dotični spis, ne dogodek sam, kajti ta da bistvo ilustraciji; dogodek je pogosto popolnoma postranska in večkrat nevažna stvar. Iz Vaših podatkov si bom pač sam moral ustvariti vso povest, toda ta gotovo ne bo odgovarjala Levstikovim in tudi ne prevzamem odgovornosti za svoje delo.» —

Tu vidimo, kako resno vzamejo zastopniki novih smeri svojo nalogo, in kako krivično je naše očitanje, da so površni, da ne zmorejo tehnike, da rišejo tako, «kakor bi znali mi sami narisati.» —

«Mladini ne ugaja!» —?

Kaj ugaja mladini? V Italiji izhaja tednik za mladino «Il Corriere dei piccoli», ki krije deficit svetovnega dnevnika «Il Corriere», in se prodaja po 20 stotink. Naklada mora biti stotisoča, da je to mogoče, kajti poln je večbarvnih slik. Ali naj v «Novem Rodu» vpeljemo take vrste slik? Kajti list je mladini silno všeč! —

Naše knjižnice so imele poleg Zupančiča, Levstika, Milčinskega in drugih, tudi mnogo «india-

naric.» Zakaj jih ni več? Ker so se potrgale v rokah čitateljev! Mi, učitelji večkrat konfisciramo učencem knjige, ki jih čitajo med poukom. Naj si odkrito vsak sam odgovori: Koliko je bilo dobrega čtiva vmes?

Ali naj se ravnamo po okusu mladine? Še okus odraslih je dvomljiv?

Medtem ko se je mnogo debatiralo v «hipermodernem» Cankarju, so ležale njegove knjige marsikje nerazrezane v knjižnicah, a židovski agentje so delali z «Grofico beračico», z «Beračevimi skrivnostmi» in kar je še bilo podobne šundliterature, krasne kupčije.

Ne mladina, ne povprečno občinstvo ne bo ustvarilo narodnostne kulture.

Čas beži jadrno, tako jadrno, da komaj sledimo novim idejam. Ali naj zaostanemo?

A da ne bom enostranski, hočem prevesti besede kritika Dr. Franz Landsburgerja, enega najstrožjih, a objektivnih kritikov ekspresionizma. On piše v članku «Zur Kritik des Expressionismus»:

Priznavati kako novo smer umetnosti, ne znači še priznati vsako delo te smeri; to priznanje samo pravi, da leže v smeri zrnovite možnosti, ki jih veliki umetniki morejo izpremeniti v popolnosti lepote. Ako se kakšna nova smer ne uveljavi, ne tiči krivda v možnostih, ampak v dejstvu, da je izostal v gotovem razdobju veliki umetniški talent.

Ali kakor možnosti, dremajo v vsaki smeri gotove nevarnosti, katerim se vsak umetnik ne zna ogniti.

Največja nevarnost preži v tistem slikarstvu, ki zanemarja naravo, ker vidi v naravi samo daljšo pot. A v umetnosti ni vedno ravna pot, najdaljša pot! Pripadniki absolutnega slikarstva se sklicujejo na glasbo, ki pogreša naravo in je zaradi tega samočist izraz naše duše. — Ali vsaka umetnost ima svoje pogoje. Absolutna glasba s svojimi neskončnimi možnostmi — melodija, harmonija, tempo, dinamika — stoji daleč pred absolutno umetnostjo. Tudi v prostem preoblikovanju

narave, kakršnega se poslužuje ekspresionizem pri izražanju svojega hotenja, leži nevarnost. Mnogokrat se z zapostavljanjem narave dosežejo baš nasprotni učinki. Vsled močne deformacije predmetov, se večkrat zgodi, da skuša opazovalec raztresene dele zopet zbrati v prvotno celoto, ko bi moral svoje misli oddaljiti od predmeta, da bi povsem užival duševni izraz umetnine.

Seveda je res in je razumljivo, da sili naš čas iz zverženosti modernega življenja v preprostost, ki hoče diferenciacijo impresionistične umetnosti nadomestiti z elementarnejšo učinkovitostjo. In tudi je res, da je v vsakem umetniku precej otroka, preprostosti kmeta in pramoči divjaka, ali nobena reč ne učinkuje bolj uničujoče, kot zdrava zrna, ki so izgubila svojo prvotno čistost.

«Lepo je samo to, kar ima svoj izvor v duševni potrebi», je evangelij mladine. Ali po tem stavku, bi se morala smatrati karakteristična pisava za lepo pisavo! Seveda ni treba da se mora lepota v umetnosti naslanjati na lepoto predmeta, saj je tudi naturalizem kazal največ ljubezni do nelepih predmetov, a neko gotovo ugajanje mora vendar sijati iz umotvora — spačenost postav, kričavost linij in barv, ki jih ekspresionizem podaja, vse to se bo končno moralo podrediti nekemu gotovemu redu, ki bo vse disharmonije zopet ubral. Te formalne principe določiti, je stvar estetike. Ako hoče nova smer, da bomo slišali krik preprostih, bo moral zveneti v naših ušesih kot glasba.

Prevedel sem to kritiko, da pokažem kako so določili veliki kritiki in izraziti zastopniki impresionizma novo smer, ki je ne smatrajo kot modo ali tehniko, ampak štil, iz notranjega nagona nastal izraz usmerjenega umetniškega hotenja. Najbolje pot še tako oddaljena od cilja, umetnik, ki žitvoje vse svoje življenje in ves svoj obstoj v iskanju pravega izražanja svojemu duševnemu notranjemu življenju, ne zasluži ne zasmeha, ne očitka, da skriva za svojimi slikami — risarsko neznanje.

Josip Riblič.

Smoter in pridobitve modernega risanja

Katere smotre (namene) zasleduje moderni elementarni risarski pouk.

Predstoječi pregled upraviči že razvrstitev glavnih nalog, ki naj bodo razrešene po risarskem pouku.

I. Dosežena naj bo dobršna ročnost v grafičnem upodabljanju, zakaj spretna vodba potez je predpogoj za razrešitev vsake risarske reprodukcije.

II. Glavna naloga je: Utrjenje očesa nanašajoč se na obliko in barvo, poostriitev očesne mere in vzgajanja zavestnega, t. j. preudarnega, primerjalnega gledanja; pomnožena, očiščena opazovalna zmoglost in izvežban, oster pogled je zelo prizadevanja vreden.

III. Največji smoter, po katerem doseže risarski pouk tudi svoje visoke vzgojne naloge, je: «Samodejavnost v službi Lepote», vzgoja živahnega čuta do reda in čistosti, prizadevanja po okusni lepšavi porabnih predmetov, ugajanja enostavnih, presrčnih bivališč; veselje in zadovoljstvo nad vsem lepim, ljubezen do narave in rastoče uživanje v ogledovanju narode, čišlanje umetnosti in njenih umetnikov in njihovih del, z eno besedo: izboljšanje, očiščenje okusa.

Moderni pouk risanja ne izobrazuje učencev za dnevne potrebe življenja, temveč si prizadeva tudi napeljevati k pravemu opazovanju, da bodo učenci pravilne vtise duše dovažali s stabilnimi očmi od dogodkov in reči svoje okolice; poleg tega mora vzbujati in gojiti čut za lepoto v naravi in umetnosti.

Po stremljenju po dosegi neke višje pripravnosti za praktično, javno življenje (podelitev materialne naobrazbe!) zasleduje pravilnonaravni risarski pouk istočasno pospešitev in izomiko duševnih moči (podelitev formalne naobrazbe!) in plemenitenje čuvstva ter s tem npravnega občutka (podelitev etične naobrazbe!) Vse to naj doseže risarski pouk v raztegnjeni meri v harmoničnem soglasju; njegova visoka, formalno izobraževalna in vzgojeslovna vrednost je bila do sedaj le malo uvaževana.

Pridobitve preosnovnega gibanja.

a) Risanje je tako kakor jezik ali spis pripoznano kot sredstvo za izraz misli.

Risanje pride kot jezik roke zopet v čišlanje.

b) Vrnitev k stari mojstrinji «naravi» in s tem visovno: Poudarjenje risanja kot nazorni pouk.

c) Vrnitev k naravnim vodbi potez. K izvedbi te zahteve je uporaba pomožnih mrež (stignel) nezmišlečno in nevzdržljivo.

d) Dviganje abstraktnega načina obravnave geometrijskih osnovnih oblik. Vpeljava v to stroko se zgodi po roki ustrežajočih življenjskih vzorcih. Po udeležitvi principa tvorilnega dela se pouk popolno pridruži življenju.

e) Uporaba razvijajoče, hevrstične, učne oblike v zvezi s kazočo.

l) Poudarjenje vzgojeslovne naloge risarskega pouka, medtem ko je po pristojnem načinu treba dvigniti pod okrilje samotvorno delo, samodejavnost v službi Lepote.

Vir: Prestavljena poglavja so vzeta iz znamenite knjige v 2 delih *«Zeichen-Unterrichts-Briefe»* od prof. F. L. Rodta. — knjiga je mojstrsko delo

znanelega nem.-češkega pedagoga, je neprecenljive vrednosti za vsakega učitelja, ki hoče uspešno učiti moderně risanje v ljudski, oziroma meščanski šoli. Kdor bi se s to knjigo rad seznanil natančneje, mu svetujem, da si nabavi zadnjo izdajo tega izbornega dela. Delo stane: Prvi del l. 1914 (4. natis) 60 Kč.; drugi del (l. 1912) istotoliko; originalne platnice k l. in II. delu po 10 Kč., pošiljatev za Italijo 18 Kč. (Komplektno delo torej 158 Kč.). Naslov založnika je: Prof. F. L. Rodt, Karlovy vary - Karlsbad, Egerstrasse 11 (Češko-slovaška republika). — Na tem mestu se g. prof. F. L. Rodtu prav iskreno zahvaljujem za dovoliitev prevoda nekaterih poglavij iz njegovega dela.

France Eržen, Trst.

O periodičnem sestavu prvin (Dr. Lavo Čermelj)

(Predaval na občnem zboru «Učiteljskega društva za Trst in okolico» v Gropadi, 18. XI. 1923).

Ako podvržemo kako snov raznovrstnim učinkom, kakor toploti in elektriki, se v mnogih primerih razdeli v dve ali tudi več različnih snovi. Take snovi so sestavljene in imenujemo jih kemične spojine. Gotove snovi pa se ne dajo na noben kemijski način razkrojiti v različne snovi; imenujemo jih **prvine ali elemente**. Naloga kemije je bila od nje-nega ustanovitelja Roberta Boyla (1627—1691) sem poiskati vse različne prvine in spojine ter ugotoviti njih kemična in fizikalna svojstva. Pri tem so izsledili pravilo, da se spajajo prvine le v določenem razmerju uteži, n. pr. 2 g vodika s 16 g kisika, 4 g vodika s 32 g kisika, 2 kg vodika s 16 kg kisika itd. Za zakon o stalnem utežnem razmerju prvin v spojinah je dal najlepšo razlago John Dalton v svoji atomski teoriji. Ako imamo določeno množino kake prvine, jo lahko razdelimo v več delov, ki so po kemičnih in fizikalnih svojstvih identični s prvotno celotno množino. To razdelitev lahko nadaljujemo, toda le do gotove meje. Najmanjše delce, do katerih bi lahko prišli, (praktično seveda je večinoma že prej začrtana meja), imenujemo **atome**. Atomi ene in iste prvine bi bili po Daltonu med seboj docela enaki, zlasti enako težki, atomi različnih prvin pa bi bili različni. Najlažji bi bil vodikov atom. Z njegovo težo so primerjali težo ostalih atomov. Število, ki nam pove, kolikokrat je atom kake prvine težji od vodikovega atoma, imenujemo njegovo **atomsko težo**. Tako ima kisik atomsko težo 16, klor 35,5.

Prvine pa so druga drugi bolj ali manj podobne, to se pravi, kemična in fizikalna svojstva raznih prvin kažejo večjo ali manjšo sličnost. Zato so skušali združiti prvine v skupine, najprej po tri v trijade, kasneje po osem v oktave. Sličnost prvin pa sta najlepše izrazila skoro istočasno l. 1869. Dmitrij Ivanovič Mendelejev in Lothar Meyer s tem, da sta ustvarila *«periodični sestav prvin»*.

Ako uvrstimo namreč prvine po atomski teži, opazamo, da se od druge prvine, helija, do devete fluora, z naraščajočo težo enakomerno spreminjajo fizikalna in kemična svojstva. Prihodnja prвина, neon, se razlikuje po teži le nekoliko od fluora, po svojih kemičnih in fizikalnih svojstvih pa je docela različen. Neon je kakor helij zlahčen plin, t. j. prвина, ki se ne spaja z nobeno drugo

prvino. Tudi drugače je neon docela soroden s helijem. Naslednja prвина je natrium, čigar svojstva so slična onim litija, ki sledi heliju. To sličnost opazamo pri vseh sledečih prvinah do klora, ki odgovarja fluoru v prvi vrsti. Prihodnja prвина, argon, je zopet zlahčen plin in otvarja novo vrsto prvin, sorodno s prvima dvema, ki pa ne obsega osem prvin kakor prvi dve, temveč osemnajst prvin. Nato sledi četrta vrsta, slična tretji, tudi z osemnajstimi prvina. Z zlahčnim plinom kesnom se začneja peta vrsta, ki se razteza do zadnje prvine pred emanacijo in ki obsega več prvin kakor prejšnji. Emanacija honino je prva prвина šeste in zadnje vrste, od katere pa poznamo le malo prvin, kajti šesta prвина v tej vrsti je najtežja poznana prвина, uran. Svojstva prvin so potemtakem v nekaki zavisnosti od atomske teže. **Kemična in fizikalna svojstva prvin so funkcija atomske teže in sicer periodična funkcija atomske teže**, ker se v določenih presledkih vrstijo prvine s sličnimi svojstvi.¹⁾ Sestav prvin, kakor ga je izdelal Mendelejev, je olajšal predvsem pregled in proučevanje prvin in je omogočil tudi določanje atomske teže v marsikaterem dvomljivem primeru. Na podlagi periodičnega sestava prvin pa je Mendelejev tudi prorokoval eksistenco in natančno opisal tri dotedaj nepoznane prvine, namreč pozneje odkrite prvine: gallium, germanium in scandium.

Uporabnost Mendelejevega sestava je bila nedvomno velika, imel pa je tudi veliko in velikih nedostatkov. Tako ni imela najlažja prвина, vodik, določenega mesta v sestavu. Da se ohrani veljavnost sestava, sledi težjemu argonu lažji kalij, težjemu kobaltu lažji nikelj in težjemu telurju lažji jod. V peti periodi pa cela vrsta prvin, takozvane redke zemlje, katerih nikakor ni bilo mogoče pravilno uvrstiti v sestav. Takisto ni bilo iz sestava razvidno, kolikšno je število vseh prvin. Še večji nedostatek pa se je pojavil z odkritjem radioaktivnih snovi. Poznamo namreč celo vrsto prvin (po večini so to najtežje prvine), ki izžarjujejo razne vrste žarkov in ki se pri tem pretvarjajo v lažje prvine. V eni vrsti teh žarkov so odkrili hitro leteče elektrone. Elektron je najmanjša količina negativne elektrike in njegova masa je veliko manjša celo od mase vodikovega atoma. Že prej so bili odkrili elektrone v katodnih žarkih. V drugi vrsti žarkov pa so ugotovili hitro leteče

¹⁾ Pri predavanju je bilo to posebno razvidno iz slik, ki pa morajo tukaj iz tehničnih vzrokov izostati.

pozitivno električne delce, katerih masa je enaka masi helijevega atoma. Faktično so to od radioaktivnih snovi izločeni helijevi atomi. Pojave radioaktivnosti najlepše pojasnjuje Rutherford - Soddyjeva teorija o razpadanju prvin. Radioaktivne ravnine razpadajo same od sebe in izločujejo pri tem helijeve atome in elektrone. Vsled tega se seveda spreminja njih atomska teža in tudi kemična in fizikalna svojstva. Ako uvrstimo tudi radioaktivne prvine v periodični sestavi, opazimo,

da bi po kemičnih in fizikalnih svojstvih uvrščeni zavzemalo po več prvin isto mesto v sestavi, mesto svinca n. pr. šest prvin. Te prvine se razlikujejo po atomski teži in po radioaktivnih svojstvih; toda kemično so docela identične in zmešane druga z drugo se ne dajo več kemičnim potom ločiti. Zato so jim predpisali isto mesto v sestavi in temu primerno jih imenujemo izotopne (istomestne) prvine.

(Dalje)

IZ ORGANIZACIJE

«Učit. društvo za Trst in okolico» je zborovalo 18. t. m. v Gropadi. Navzočih je bilo 36 članov.

Predsednik konstatira sklepčnost in otvori zborovanje. Pozdravi navzoče tovariše, posebno pa še prof. dr. Cermelja kot predavatelja. Obsoja nemarne in brezbrizne člane, ki se ne udeležujejo zborovanj.

Spominja tovariše na nekatera pedagoška načela, ki so bila postavljena od slavnih mož, ki veljajo že stoletja pri vseh kulturnih narodih in ki smo jih sami preskušali v daljšem ali krajšem času svojega službovanja in spoznavali, da so dobra. Dolžni smo, da se držimo teh načel pri vsem svojem delu. Učitelj, ki se ne drži takih načel, ni več učitelj, on je mešetar, ki proda svoje prepričanje gospodarju. Takemu možu le želimo, da dobi kje kako dobro službo, ki mu pritiče. Tako od pedagoga Komenskega postavljeno načelo je tudi to, da je osnovni pouk uspešen samo na podlagi materinega jezika. Šolska reforma nam je yzela prve razrede in je zato proti temu načelu. Oblasti bodo spoznale, da šola ne bode dosegla na ta način svojega namena: vzgojiti koristne člane človeške družbe, dobre državljane, versko moralno vzgojene. Upajmo, da bodo uvidele in popravile krivice, ki se je zgodila naši šoli.

Spominja se tudi tovarišev, ki so zgubili vsled reforme svoja mesta, ki so pa po prizadevanju Zveze dobili druga. Vsi so zopet nastavljeni, a izven okraja. Želi jim na njih novih mestih najboljšega uspeha pri njihovem delu z željo, da bi še nadalje ostali zvesti člani naših organizacij.

Po končanem poročilu da isti besedo gosp. prof. dr. Cermelju, ki je svoje predavanje o prvinah krasno razvil in dokazoval svoje nauke tudi nazorno. Več o tem predavanju priobčimo na drugem mestu.

Tov. predsednik vpraša nato, ali se navzoči strinjajo s pisanjem stanovskega lista. (Pritrjevanje.)

Nato nas opomni na «Zvezin pevski zbor» — kaj mislimo napraviti za sanacijo istega.

Tov. Grmek pripomni: Zbor je dosegel moralni uspeh, samo gospodarski polom je tu in tega moramo popraviti kolikor mogoče kmalu. Pevci so mnogo žrtvovali in žrtvovati moramo tudi drugi, kolikor možno. Goriško društvo je napravilo zbirko. Dobro bi bilo, če bi tudi mi sklenili danes nekaj gotovega. Pri Sv. Jakobu so že sklenili, da naberejo gotov znesek v nekaj mesecih. Isto bi morale napraviti vse druge šole, a žal, da, sramotno je, da nekatere šole sploh niso zastopane na zborovanju.

Tov. Kosič je mnenja, da bi se določila gotova vsota na vsakega člana.

Predsednik ni za to. On meni, da bi se gotovi člani upirali, pač pa so nekateri, ki bi lažje kaj več žrtvovali.

Tov. Ribičič je tudi proti obveznosti. Istega mnenja je tov. Andrej Čok.

Tov. Trobec želi vedeti za nekako merilo prostovoljnega znatka.

Določi se najmanjši znesek 50 L v 10 mesecih plačljiv, in na vsaki šoli naj nabira eden, ki je za to določen.

Tov. Grmek omenja jubilej našega nadvse agilnega tovariša Gangla, ki pošilja pozdrave vsem tovarišem.

Nato se preide na naš mladinski list «Novi rod». Razpravlja se o tem predmetu vsestransko. Konstatira se, da se ponekod kolegi (nje) premalo ali nič ne menijo za razširjanje prekoristnega lista; treba, da se vsak tovariš (ica) potruži, da se «Novi rod» čim več razširi med mladino.

Nekateri so mnenja, da so slike v «Novem rodu» premoderne, jih mladina ne razume in potrebno je, da se vsa smer obrne po otroškem ugajanju, sicer pa moramo tudi okus naše mladine izboljšati. List mora biti dober, slike originalne in kolikor toliko razumljive.

Po končanem razpravljanju o «Novem rodu» se preide na šolske knjižnice. Tudi za te se mora učiteljstvo zanimati.

Slednjič predlaga tov. Ribičič, da bi se bolj zanimali za naš naraščaj, da bi se družabno življenje med nami kaj bolj razvilo in priporoča, naj bi se ustanavljali krožki, kjer bi se nudilo našemu naraščaju kako razvedrilo in veselje.

Tov. predsednik se zahvali za to priporočilo, ker je res hvalevredno. Zahvali se obenem vsem navzočim za zanimanje in zaključil zborovanje.

Slov. učiteljsko društvo za Istro bo imelo 8. t. m. ob 10'30 uri svoje zborovanje na običajnem mestu in z običajnim dnevnim redom.

NOVI ROD. Izšla je druga številka mladinskega lista. Apeliramo na učiteljstvo, da se bolj potruži za razširjenje novega letnika. Nekateri se za potrebni list niti od daleč ne zmenijo.

Za božič se bo skušala pripraviti večja in lepša številka, s posebno priložo. Ilustrirana bo, oziraje se na nasvete poverjenikov.

Napravimo za ohranitev svojih ustanov vse, kar je mogoče!

Za sanacijo Zvezinega pevskega zbora je sklenilo učiteljstvo šole pri Sv. Jakobu prispevati tekom leta do 1500 Lir. V isti namen je daroval t. Brumat Iv. 12 L., g. Stepančič Ivan iz Renč 30 L. namesto cvetja na grob po pokojni Pavli Rojčevi.

Otvoritev glasbene šole v Idriji. Tov. Karol Pahor, diplomiran absolvent konservatorija v Bologni, je otvoril v Idriji glasbeno šolo, na kateri se bodo poučevala vsa godala na lok, klavir in harmonij, glasbene teorije, zborov in solo-petje itd. — Pouk se bo vršil v poslopju tehničnega zavoda.

Nekoliko statistike „Novega roda“

Sežanski okraj

Ime šole	Število otrok	Naročnikov		V %	
		lani	letos	lani	letos
Avber	88	4	—	4	—
Barka	73	—	—	—	—
Brje	74	4	—	6	—
Branica	78	8	—	—	—
Brestovica	41	2	2	3	4.8
Divača	66	—	18	—	27.2
Dutovlje	192	25	10	11	5.2
Gabrovica	101	12	18	10	18.
Gorjansko	159	35	—	14	—
Kazlje	47	—	—	—	—
Kobjeglava	75	—	10	—	13.3
Komen	136	63	37	37	27.2
Kopriva	55	3	2	5	3.8
Kostanjevica	65	—	—	—	—
Lipa	43	—	18	—	41.8
Lokev	231	10	—	4	—
Mavhinje	74	19	—	15	—
Misleče	77	—	—	—	—
Nabrežina	176	50	—	23	—
Pliskovica	123	5	5	3	4.
Podgrad	28	—	—	—	—
Šempolaj	91	35	—	18	—
Povir	205	20	11	9	5.3
Repentabor	169	5	4	—	2.3
Rodik	79	—	—	—	—
Selo	41	—	4	—	10.
Sežana	228	54	30	22	13.2
Skopo	80	1	1	1	1.3
Sveto	90	20	2	19	2.2
Škocjan	96	4	—	4	—
Škoflje	45	—	—	—	—
Škrbina	104	—	—	—	—
Štanjel	185	42	—	24	—
Štjak	102	—	—	—	—
Štomaz	73	—	—	—	—
Štorje	88	—	—	—	—
Temnica	81	1	—	1.2	—
Tomačevica	73	5	—	6	—
Tomaž a) ljudska	134	20	22	14	16.4
b) šola zasebna	138	—	—	—	—
Vel. dol	82	3	—	43	—
Vižovlje	53	19	14	3	26.4
Volčji grad	79	—	—	—	—
Vojšice	93	1	—	—	—
Zgonik	222	53	30	24	13.3
	4126	522	238	10	5.7

Slika Krasa je žalostna: 18 šol ima Novi rod; 27 šol ga ne pozna več. V enem letu je padlo število naročnikov s 522 na 238 nazadovanje je torej za 50% če tudi računamo, da je bilo v l. 1922 šolodolžnih otrok $\frac{1}{5}$ (ca 1100) več kakor v l. 1923.

To nazadovanje se ne da na nikak način opravičiti. Denarja je res pomalem, ni ga pa tako malo, da bi šole s stotino otrok ne mogle naročiti par izvodov. Krivda leži na tistih, ki ne zganejo za mladinski list. Kjer so agilni poverjeniki, je vedno dovolj naročnikov. Ali bomo prepustili Kras analfabetizmu? Zemlja je res siromašna, njeni ljudje pa so bili doslej zavedni. Ali prihajajo drugi časi?

Ne smemo več navzdol. Treba je spet začeti s podrobnim delom, treba se je otresti sramote in praznega strahu z geslom: ustavimo se analfabetizmu!

Učiteljstvu. Kr. proveditorat v Trstu ima določen za osebne sprejeme čas od 11.-12'30 ure vsak ponedeljek, četrtek in soboto v tednu.

† Josip Stritar

Boris Miran je umrl. Ni umrl sredi dela kakor večina naših velikih mož, ampak po izbojevanju svojih bojev, po dovršitvi svoje naloge in ko je videl razvoj vsega rodu za seboj.

Stritar je mož, ki nam je pokazal v svet. Znamenit kot pripovednik slovenskega meščanstva, kot pesnik prebujene narodne zavesti, kot mladinski pisatelj, je največji kot esteta. Likvidiral je votli patos Koseskega, očistil jezik v družbi z Levstikom, odprl je slovenskemu slovstvu vrata v meščanski salon. Pred njim nismo niti Prešerna poznali do l. 1866.; z njim je prodrlo pri nas pravo ocenjevalne slovstvene umetnosti.

Idej svoje dobe pa ni razvil v taki meri kakor bi pričakovali od reformatorja. Nastopil je pozno, ko je že Mahnič izpodkopaval filozofske temelje njegove miselnosti. A še predno se je umaknil s pozorišča, je slovenska književnost krenila na široke poti ter se bujno razcvela. Da se je to zgodilo, je zasluga Stritarja — esteta, zato bo njegovo ime ostalo globoko zarezano v zgodovini slovenskega slovstva.

Književnost in umetnost

Pratika za deco (1924). Izdala in založila Zvezna tiskarna v Ljubljani, Marijin trg 8. Cena 25 Din., luksuzna izdaja 30 Din. — Pratika je delo bratov Gasparijev, od katerih je eden ilustriral, drugi priredil besedilo. Meseci imajo lastne risbe in pesmi, ki so prav posrečene. Priporočamo!

Andersonove pripovedke. Za slovensko mladino priredila Utva. Natisnila in založila Zvezna knjigarna v Ljubljani.

Šest mešanih in moških zborov je izdal tov. Fran Venturini. — Obljubljena na mje ocena te zbirke, ki jo priporočamo.

Dr. Lavo. Čermelj: Boškovičev nauk o materiji — prostoru — času v luči relativnostne teorije. Splošna knjižnica 6 — I. Ista založba. Cena brez poštne 16 Din., vez. 23 Din.

Razne vesti.

Ravnateljstvo kr. učiteljskega v Tolminu naznanja, da se v državnem zavodu v Fano (Marche) lahko sprejme več dijakov, ki bi hoteli pričeti oziroma nadaljevati naslednje študije: ljudsko šolo, gimnazij-licej, dopolnilno (komplementarno) šolo, obrtno šolo. Tem dijakom bi ne trebalo plačevati nikakih drugih stroškov glede vzdrževalnine (stanarina, prehrana); zadošča, da prinese s seboj neobhodno potrebno perilo.

Da se sprejmejo v omenjeni zavod, je treba čim najhitreje poslati s prilogami opremljeno prošnjo županstvu mesta Fano. — V Tolminu, 20. novembra 1923.

Gca Gita Bortolotti je napravila višjo izkušnjo iz klavirja, pred komisijo, ki ji je predsedoval mojster Anton Smareglia. Iskrene čestitke!

Errata corr. V pojasnilu U. J. U. v zadnji številki lista je popraviti priimek strok. tajnika iz «Tostal» v Dostal.